

Abstract.

Skubii I.V. Tourist Potential of the Historical Places in Ukraine.

The article deals with the issues of tourist potential of Ukraine. The novelty of the study is an interdisciplinary approach to researching the development of tourism, taking into account historical policy and memory policy. The example of Kharkiv has shown that attention to the tourist objects as important places of historical memory gives us an opportunity to look more closely at the issues of cultural heritage. The potential of places of historical memory in the regions of Ukraine will be considered as an opportunity to create favorable conditions not only for the development of domestic tourism, but also will contribute to the successful implementation of the historical policy of the state.

Key words: *tourism, cultural tourism, historical places, memory, Ukraine.*

УДК 658.15

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

**ТКАЧЕНКО С.Є., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах ринкової економіки ризики постійно супроводжують діяльність підприємства. Тому для будь-якого підприємства є актуальним питання щодо можливості передбачити виникнення ризику та прагнення мінімізувати його. Ефективний ризик-менеджмент дає можливість уникнути небезпеки щодо погіршення фінансового стану підприємства та ефективно спланувати отримання бажаних результатів його діяльності. Зазначена проблема є актуальною для будь-якого підприємства і для ефективного її подолання необхідно в першу чергу прояснити це питання у теоретичній площині.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми управління фінансовими ризиками на підприємстві в свій час присвячували свої дослідження відомі українські науковці. Зокрема, І. Бланк, О. Грачова, А. Донець, В. Кочетков, Т. Мостенська, С. Нескородев, Р. Пікус, Н. Сирочук, Н. Скопенко, О. Таран, М. Турко здійснювали дослідження понятійного апарату у сфері управління ризиками; А. Гольяєва, А. Донець, О. Полякова, М. Турко визначали складові системи управління фінансовими ризиками; І. Бланк, А. Гольяєва, О. Жихор та Н. Котова, О. Полякова займалися

питаннями формулювання цілі, завдань і принципів управління фінансовими ризиками підприємства. Результати проведених ними досліджень охоплюють широкий спектр проблем, пов'язаних з управлінням фінансовими ризиками підприємства, але водночас свідчать про існування деяких дискусійних питань в площині обґрунтування теоретичних засад та розкриття сутності понятійного апарату, що охоплює управління фінансовими ризиками підприємства.

Формування цілей статті. Мета наукового дослідження зводиться до аналізу теоретичного підґрунтя в сфері управління фінансовими ризиками на основі наукового осмислення здобутку вітчизняних вчених, визначення власної позиції у започаткованих вітчизняними вченими дискусіях з окресленого кола питань та обґрунтування напрямків подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. У спеціальній навчальній та науковій літературі ми стикаємося з багатьма поняттями, що стосуються сфери ризик-менеджменту. Кожне з таких понять, як управління ризиком, система управління ризиками, ризик-менеджмент, ризик-менеджмент у фінансовій сфері, управління фінансовими ризиками тощо має велику кількість тлумачень. Це свідчить про те, що теоретичне підґрунтя в сфері управління фінансовими ризиками є досить об'ємним та багатостороннім.

Актуальність досліджуваного питання ґрунтується на головних цілях управління фінансовими ризиками підприємства, а саме: збільшення інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності, платоспроможності та вартості підприємства; створення фінансової та виробничо-господарської стійкості розвитку підприємства; зниження можливих фінансових втрат та недоотримання прибутку.

Здійснюючи аналіз наукових досліджень інших авторів стосовно даного питання, слід відмітити, що Т. Мостенська та Н. Скопенко надають наступне визначення поняття управління ризиком: це процес впливу на об'єкт, при якому забезпечується охоплення максимально широкого діапазону можливих ризиків, застосування всіх методів впливу на них, а також зведення рівня виявлених ризиків до мінімальних або прийнятних меж. У результаті здійснення цих заходів, розробляється стратегія поведінки об'єкта у випадку настання ризикових подій [5, с.74].

М. Турко пропонує наступне визначення сутності поняття управління ризиками: «Це цілісний безперервний процес, який спрямований на мінімізацію дії негативних факторів ризику, що

передбачає моніторинг ринку, ідентифікацію та оцінку ризиків, аналіз прийнятних методів управління ризиками, реалізацію заходів з управління ризиками відповідно до вибраних методів управління, моніторинг результатів» [10, с. 87].

З метою доказу складності та багатогранності поняття управління ризиками наведемо думку Л. Донець стовно даного визначення: «Кожне підприємство має свої переваги і на основі цього виявляє ризики, яким може бути піддатне. Вирішує, який рівень ризику для нього прийнятний, і шукає способи уникнення небажаних ризиків. Подібні дії в економічній науці називаються системою управління ризиками. Це особливий вид діяльності, спрямований на пом'якшення впливу ризиків на кінцеві результати діяльності підприємства» [2, с.197].

Вітчизняний науковець Р. Пікус, досліджуючи поняття «ризик-менеджмент», доходить висновку, що це: «система заходів організаційно-фінансового характеру, які об'єднані спільною ідеєю і спрямовані на попередження настання випадкових подій, усунення, обмеження, мінімізацію втрат, пов'язаних з ними, а також на фінансування втрат» [7,с.15]. У даному визначенні слід відмітити, що автор наголошує на проходженні трьох етапів у процесі ризик-менеджменту, а саме аналіз ринку, контроль за ризиком та фінансування втрат, спричинених ризиком. Саме це визначення сутності ризик-менеджменту на наш погляд і є більш досконалим та логічним.

В. Кочетков і Н. Сирочук висловили свій авторський погляд на сутність поняття «ризик-менеджмент на підприємстві». За їхньою думкою це процес виявлення ризиків, з якими стикається суб'єкт господарювання, проведення їх якісного та кількісного аналізу, оцінювання ризиків, а також розроблення стратегії поведінки даного суб'єкта у випадку реалізації конкретних видів ризиків [4, с. 155]. Зазначені автори у своєму трактуванні наголошують на діях, які потребують реалізації в процесі управління ризиками та особливо виокремлюють саме стратегію управління ризиками.

У понятті «ризик-менеджменту фінансової сфери діяльності підприємства» його автор О. Таран вбачає наступну сутність: це систематична діяльність з аналізу, оцінки, узгодження та впровадження відповідних заходів щодо мінімізації наслідків дії ризикових ситуацій стосовно тих сфер діяльності підприємства, що пов'язані з можливістю втрати своїх ресурсів, недоотримання доходу або появи додаткових витрат. Також даний автор стверджує, що, зважаючи на

можливість здійснення підприємством різних видів економічної діяльності, ризик-менеджмент фінансової сфери діяльності підприємства може бути різним залежно від застосування певних заходів щодо мінімізації наслідків дії ризикових ситуацій [9, с. 8].

Слід відмітити, що у спеціалізованій навчальній літературі поняття «управління фінансовими ризиками» та «ризик-менеджмент у фінансовій сфері» є майже тотожними. Так, у сутність цього поняття вкладають окрему функцію фінансового менеджменту, виокремлення якої зумовлене невизначеністю факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, в якому підприємство приймає рішення у сфері інвестування та фінансування, а також управління його активами. Реалізація даної функції передбачає виявлення, проведення оцінки, здійснення вибору та використання методів нейтралізації фінансових ризиків. У процесі управління фінансовими ризиками здійснюються їх прийняття, обмін інформацією про ризики, контроль за результатами.

Здійснюючи аналіз авторських висловлювань стосовно досліджуваної тематики, ми дійшли висновку, що під управлінням фінансовими ризиками розуміють систему методів та інструментів, які застосовуються при ідентифікації, аналізі фінансових ризиків, оцінці їхніх можливих наслідків для підприємства, розробці та реалізації заходів щодо їх нейтралізації. Водночас, така система методів й інструментів реалізується, враховуючи стратегію підприємства й тактику управлінських рішень.

Частіше за все дослідники поняття «управління фінансовими ризиками підприємства» спираються на запропоноване визначення І. Бланком. В його сутність він покладає систему принципів і методів розробки та реалізації ризикових фінансових рішень, які забезпечують усебічну оцінку різних видів фінансових ризиків і нейтралізацію їхніх можливих негативних фінансових наслідків [1, с. 30].

Слід зазначити, що ми повністю погоджуємося з висловленою вітчизняними вченими думкою щодо якої для забезпечення ефективного управління фінансовими ризиками на підприємстві необхідно не тільки прогнозувати виникнення ризикових ситуацій, а й мати план дій у випадку прояву останніх. Вони вбачають, що такий план дій реалізується шляхом розробки та прийняття рішень з протидії фінансовим ризикам підприємства. Це відбувається наприкінці процесу управління фінансовими ризиками підприємства, тому від результату реалізації плану дій залежить подальший розвиток підприємства. Підводячи підсумок проведеного аналізу, слід зазначити, що вітчизняні науковці приділяють багато уваги та

грунтовно досліджують поняття «управління фінансовими ризиками підприємства», виокремлюючи окремі етапи цього процесу, від чого їхнє бачення стає відмінним від інших.

М. Турко вважає систему управління ризиками поєднанням взаємопов'язаних елементів, які забезпечують проходження процесу управління ризиками. В цій системі суб'єктами є людина або група людей, як менеджер з управління ризиками, так і відділ з ризик-менеджменту, що забезпечують реалізацію управління ризиками за допомогою різноманітних методів ідентифікації, оцінки ризиків та управління ними. У той же час об'єктами управління є ризики та ризикові відносини, що виникають у процесі здійснення господарської діяльності підприємством [10, с. 87-88].

І. Бланк вважає, що головною метою управління фінансовими ризиками слід вважати забезпечення фінансової безпеки підприємства в процесі його розвитку і недопущення можливого зниження ринкової вартості підприємства [1, с. 38]. На думку автора реалізація зазначеної мети управління фінансовими ризиками підприємства вимагає виконання цілої низки завдань, таких як виявлення сфер підвищеного ризику для фінансової діяльності підприємства, що створюють загрозу його фінансовій безпеці; проведення всебічної оцінки ймовірності настання ризикових подій та виникнення пов'язаних з ними можливих фінансових втрат; забезпечення мінімізації рівня фінансового ризику відповідно до передбачуваного рівня доходності фінансових операцій; забезпечення мінімізації можливих фінансових втрат підприємства при настанні ризикової події.

Сфера управління ризиками – одна з найважливіших галузей управління підприємством, тому що ризик є обов'язковим фактором підприємницької діяльності, ось чому й роль управління фінансовими ризиками на підприємстві в управлінні підприємством суттєво збільшується. Вміння підприємства управляти ризиками дозволяє йому вести безперервний бізнес та вчасно реагувати на появу нових видів ризиків.

З проведеного аналізу випливає, що система управління фінансовими ризиками підприємства має будуватися на принципах системності, керованості, адекватності та модульності. Принцип системності в процесі управління розглядає підприємство як складну економічну систему, що підпадає під вплив зовнішнього середовища. В свою чергу, принцип керованості реалізується через застосування на підприємстві тих важелів, які дають змогу компенсувати негативний вплив і локалізувати поширення ризикової ситуації. Сутність

принципу адекватності полягає в тому, що управлінські рішення стосовно зниження впливу фінансових ризиків на діяльність підприємства мають відповідати виду та рівню кожного з ризиків, а ефективність цих рішень повинна оцінюватися з точки зору покращення фінансового стану підприємства. І принцип модульності означає, що система управління фінансовими ризиками має складатися з логічно пов'язаних модулів, на які покладається завдання з ідентифікації, визначення рівня, локалізації ризиків, а також здійснення оцінки ефективності управлінських заходів [8, с. 107].

Система внутрішніх механізмів нейтралізації фінансових ризиків на підприємстві складається з базових наступних методів: запобігання ризику, лімітування концентрації ризику, хеджування, диверсифікація, трансферт ризику, самострахування тощо.

Вірно сформована політика управління ризиками є запорукою успішного досягнення довгострокових цілей підприємства та стабільності його фінансової стійкості в умовах невизначеності внутрішнього та зовнішнього середовища.

Висновки. Виявлення та обґрунтування фінансового ризику – це один із найбільш складних і найменш точних елементів системи менеджменту. Для ефективного управління фінансовими ризиками та ризиками взагалі необхідно спиратися на наукові розробки, вміло комбінувати відомі методи і застосовувати їх у щоденній роботі. Головне, щоб система управління фінансовими ризиками підприємства була простою, прозорою, практичною і відповідала стратегічним цілям підприємства. Перспективи досліджень у цьому напрямку вбачаємо у подальшому дослідженні основних механізмів управління фінансовими ризиками і визначенні особливостей їх використання у практичній діяльності підприємства.

Література.

1. **Бланк І.А.** Управление финансовыми рисками/ *І.А. Бланк* – К.: Ника-Центр, 2005. – 600 с.
2. **Донець А.І.** Економічні ризики та методи їх вимірювання: [навчальний посібник] / *А.І. Донець*. – К.: Центр навч. лі-ри, 2006. – 312 с.
3. **Жихор О.Б.** Шляхи нейтралізації фінансового ризику і підвищення фінансової стійкості підприємства в сучасних умовах господарювання / *О.Б. Жихор, Н.М. Котова* // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2012. – № 1(13). – С. 76-78.
4. **Кочетков В.М.** Сутність і особливості ризик-менеджменту на підприємстві / *В.М. Кочетков, Н.А. Сирочук* // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 10(124). – С. 150-156.

5. **Мостенська Т.А.** Ризик-менеджмент як інструмент управління господарським ризиком підприємства / **Т.А. Мостенська, Н.С. Скопенко** // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 3(7). – С. 72-79.

6. **Нескородєв С.М.** Дослідження сутності управління фінансовими ризиками підприємства / **С.М. Нескородєв, О.О. Грачова** // Вісник економіки транспорту та промисловості. – 2014. – 47. – С. 132-136.

7. **Пікус Р.В.** Управління фінансовими ризиками: [навчальний посібник] / **Р.В. Пікус**. – К. : Знання. 2010. – 598 с.

8. **Полякова О.Ю.** Основні засади формування комплексу моделей управління фінансовими ризиками підприємства / **О.Ю. Полякова, Л.А. Гольцяєва** // Бізнес-Інформ. – 2013. – № 6. – С. 106-110.

9. **Таран О.В.** Фінансовий ризик-менеджмент економічних агентів: автореф. Дис.. на здобуття наук. Ступеня канд.. екон. Наук.: спец. 08.04.01 – «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / **О.В. Таран**. – Харків, 2005. – 21 с.

10. **Турко М.О.** Теоретичні основи управління ризиками підприємства / **М.О. Турко** // Економіка розвитку. – 2011. – № 4(60). – С. 85-89.

References.

1. **Blank I.A.** (2005). Upravlenie finansovymi riskami [Financial Risk Management]. Kyiv: Nika-Tsentr, p. 600 [in Russian].

2. **Donets L.I.** (2006). *Ekonomichni ryzyky ta metody yikh vymyruvannia* [Economic Risks and Methods of It Measurement]. Kyiv: Tsentr navch. li-ry, p. 312 [in Ukrainian].

3. **Zhykhor O.B., Kotova N.M.** (2012). Shliakhy neitralizatsii finansovoho ryzyku i pidvyshchennia finansovoi stiikosti pidpriemstva v suchasnykh umovakh hospodariuvannia [The Ways of Neutralizing the Financial Risk and Enhance the Financial Sustainability of Enterprise in Modern Conditions of Economic Activity]. *Visnyk Universytetu bankivskoi spravy Natsionalnogo banku Ukrainy – Bulletin of University of Banking Business of National Bank of Ukraine*, 1 (13), pp. 76-78 [in Ukrainian].

4. **Kochetkov V.M., Syrochuk N.A.** (2011). Sutnist i osoblyvosti ryzyk-menedzhmentu na pidpriemstvi [The Essence and Features of Risk Management on Enterprise]. *Aktualni problemy ekonomiky – Actual Problems of Economy*, 10 (124), pp. 150-156 [in Ukrainian].

5. **Mostenska T.L., Skopenko N.S.** (2010). Ryzyk-menedzhment yak instrument upravlinnia hospodarskyim ryzykom pidpriemstva [Risk Management as an Instrument of Management of Economic Risk of Enterprise]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnogo universytetu – Bulletin of Zaporizhzhya National University*, 3 (7), pp. 72-79 [in Ukrainian].

6. **Neskorodiev S.M., Hrachova O.O.** (2014). Doslidzhennia sutnosti upravlinnia finansovymy ryzykamy pidpriemstva [Research of the Essence of Financial Risk Management of Enterprise]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti – Bulletin of Economy of Transport and Industry*, 47, pp. 132-136 [in Ukrainian].

7. **Pikus R.V.** (2010). *Upravlinnia finansovomy ryzykamy* [Financial Risk Management]. Kyiv: Znannia, p. 598 [in Ukrainian].

8. **Poliakova O.Yu., Holtiaieva L.A.** (2013). *Osnovni zasady formuvannia kompleksu modelei upravlinnia finansovomy ryzykamy pidpriemstva* [The Basic Principles of Forming Complex of Models of Financial Risk Management of Enterprise]. *Biznes-Inform – Business-Inform*, 6, pp. 106-110 [in Ukrainian].

9. **Taran O.V.** (2005). *Finansovi ryzyk-menedzhment ekonomichnykh ahentiv* [Financial Risk Management of Economic Agents]. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv, p. 21 [in Ukrainian].

10. **Turko M.O.** (2011). *Teoretychni osnovy upravlinnia ryzykamy pidpriemstva* [Theoretical Basis of Risk Management of Enterprise]. *Ekonomika rozvytku – Economy of Development*, 4 (60), pp. 85-89 [in Ukrainian].

Анотація.

Ткаченко С.Є. Теоретичні засади управління фінансовими ризиками підприємства.

У статті досліджено понятійний апарат у сфері управління ризиками. Розглянуто склад системи управління фінансовими ризиками на підприємстві. Визначено ціль і завдання управління фінансовими ризиками підприємства. Досліджено принципи побудови системи управління фінансовими ризиками на підприємстві. Зроблено висновок про дискусійність і масштабність проблеми управління фінансовими ризиками підприємства.

Управління фінансовими ризиками підприємства, система управління фінансовими ризиками, мета і завдання управління фінансовими ризиками підприємства, принципи побудови системи управління фінансовими ризиками на підприємстві.

Ключові слова: фінансові ризики, теоретичні засади.

Аннотация.

Ткаченко С.Е. Теоретические основы управления финансовыми рисками предприятия.

В статье исследован понятийный аппарат в сфере управления рисками. Рассмотрен состав системы управления финансовыми рисками на предприятии. Определены цель и задания управления финансовыми рисками предприятия. Исследованы принципы построения системы управления финансовыми рисками предприятия. Сделан вывод о дискуссионности и масштабности проблемы управления финансовыми рисками предприятия.

Управление финансовыми рисками предприятия, система управления финансовыми рисками, цель и задания управления финансовыми рисками предприятия, принципы построения системы управления финансовыми рисками предприятия.

Ключевые слова: финансовые риски, теоретические основы.

Abstract.

Tkachenko S. The purpose of scientific investigation is substantiating theoretical bases of financial risk management of enterprise.

To achieve it necessary to reveal the essence of the term «financial risk management» and define the goal, objectives and principles of financial risk management of enterprise. The author studies some terms such as «risk management», «system of risk management», «risk management», «risk management in the financial sector», «financial risk management» and others. The main purpose and the basis tasks of financial risk management of enterprise are determined. The principles on which must build a system of financial risk management of enterprise are investigated. The author is concluded that the whole conceptual apparatus in risk management is great and each of the terms is multifaceted. It is proved that problem of determining the goal, objectives and principles of financial risk management of enterprise have a discussion character.

Financial risk management of enterprise, system of financial risk management, purpose and objectives of financial risk management of enterprise, principles of financial risk management of enterprise.

Key words: *financial risks, theoretical principles.*

УДК 658.589:338

**ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ
БІОЕНЕРГЕТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СТРУКТУРІ
ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ**

**КОЛПАЧЕНКО Н.М., СТАРШИЙ ВИКЛАДАЧ,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми. Вступ України до Європейського Союзу зумовлює перегляд пріоритетів подальшого соціально-економічного розвитку країни та, зокрема, енергетичної галузі. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України «Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» від 18.09.2017 р. ставить перед собою ряд викликів.

Пріоритетами подальшого розвитку світової енергетики стають диверсифікація джерел постачання енергії при одночасному відході від застарілої й неконкурентоспроможної моделі функціонування енергетичного сектору. Водночас особлива увага приділяється